

**Dr. Urška Fekonja Peklaj,
dr. Ljubica Marjanovič Umek**

Socialni konteksti in ocenjevanje govorne kompetentnosti malčkov in malčic

Povzetek: Govorni razvoj poteka v obdobju malčka zelo hitro, tako z vidika kakovostnih kot tudi količinskih razvojnih sprememb. Na razvoj govora vpliva več dejavnikov, med njimi sta predvsem pomembna malčkov spol in izobrazba njegovih staršev. Ker je obdobje malčka kritično obdobje za razvoj govora pa tudi zgodnje in poznejše pismenosti, raziskovalce pogosto zanima, s katerimi pripomočki ter v kakšnih socialnih kontekstih lahko zanesljivo in veljavno ocenimo malčkovo govorno kompetentnost. V prispevku sta predstavljene dve slovenski študiji, v kateri so bili vključeni malčki, stari od 16 do 30 mesecev, ki so obiskovali vrtec. Za ocenjevanje malčkove govorne kompetentnosti sva uporabili *Listo razvoja sporazumevalnih zmožnosti za malčke, stare od 16 do 30 mesecev* (Marjanovič Umek, Fekonja, Kranjc in Bajc 2008 a). V prvi študiji sva na vzorcu 953 malčkov proučevali učinek malčkovega spola in izobrazbe staršev na govorno kompetentnost malčkov; v drugi študiji pa sva na vzorcu 140 malčkov analizirali ujemanje med ocenami, ki so jih o govorni kompetentnosti malčkov podali njihovi starši in vzgojiteljice v vrtcu. Dobljeni rezultati prve študije so pokazali, da sta spol malčkov in izobrazba njihovih staršev pomembna dejavnika malčkove govorne kompetentnosti. Starši so govor malčic na večini lestvic ocenili z višjimi ocenami kot govor malčkov, prav tako pa so starši z višjo izobrazbo svoje malčke ocenili z višjimi ocenami kot starši z nižjo izobrazbo. Ugotovitve druge študije pa kažejo, da kljub različnim kontekstom, v katerih starši in vzgojiteljice poslušajo malčke in se z njimi pogovarjajo, njihov govor ocenjujejo relativno podobno. Malčkov spol in izobrazba staršev pa nista enako učinkovala na ocene staršev in vzgojiteljic.

Ključne besede: malček, govorna kompetentnost, malčkov spol, izobrazba staršev, ocene staršev, ocene vzgojiteljic.

UDK: 372.3

Izvirni znanstveni prispevek

Dr. Urška Fekonja Peklaj, docentka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Slovenija; e-naslov: urška.fekonja@ff.uni-lj.si

Dr. Ljubica Marjanovič Umek, redna profesorica, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Slovenija; e-naslov: ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

Uvod

Razvojno obdobje malčka, to je obdobje od prvega do tretjega leta otrokove starosti, je najobčutljivejše za razvoj govora oziroma simbolnih sistemov, ki vplivajo tako na količinske kot kakovostne spremembe na spoznavnem področju: na primer na odmik mišljenja od zaznavne opore na raven predstavnosti, večjo fleksibilnost in fluentnost mišljenja, tematsko in taksonomsko oblikovanje pojmov, socialno komunikacijo. Hiter razvoj govora v tem obdobju je povezan z zgodnjim razvojem možganov, še posebno s skokovitim razvojem novih sinaptičnih povezav, hkrati pa tudi s kakovostjo in količino spodbud, ki so jih malčki deležni v okolju (npr. Nobre in Plunkett 1997; Stevens 2008).

V obdobju malčka se govor razvija na vseh osnovnih področjih: od prvih besed, ki jih malček govori in praviloma označujejo družinske člane, živali, socialno rutino in predmete iz njegovega neposrednega okolja, pa do velikega števila besed (tudi do 800 ali 1000 besed), ki jih avtorji uvrščajo v različne jezikovne skupine (glagoli, samostalniki, predlogi, pridevniki, zaimki in druge besedne vrste) ali skupine besed glede na funkcijo (npr. splošni in specifični samostalniki, akcijske besede, osebno-socialne besede, povedna določila) (Nelson 1979; Clark in Clark 1977; Tomasello in Bates 2001). Hitra rast besednjaka v razvojnem obdobju, v katerem sta zabeležena dva skoka v besednjaku (v starostnih obdobjih med šestnajstim in dvajsetim mesecem ter med štiriindvajsetim in tridesetim mesecem) (Bates in Goodman 2001), omogoča malčkom tvorjenje enostavnih in kratkih, pozneje pa tudi daljših stavkov. Pri tem malček razvija prvo slovnico jezika: zaporedje besed v stavkih; slovnicih pravila, ki jih praviloma še nepravilno posplošuje (Karmiloff in Karmiloff-Smith 2001). Malčki tudi pripovedujejo zgodbe z enostavno strukturo in rabijo jezikovna izrazila, s katerimi posamezne zgodbe povežejo med seboj. Gre bodisi za osebne zgodbe ali zgodbe iz dnevnega življenja, posebej pa jih zanimajo tudi osebe iz otroških knjig in otroških televizijskih oddaj (Wray in Medwell 2002).

Individualne razlike med otroki pa so tako glede na hitrost govornega razvoja kot glede na doseženo razvojno raven lahko zelo velike. Povezane so z malčkovim spolom, izobrazbo malčkovih staršev ter s kakovostjo družinskega

okolja, v katerem večina avtorjev posebej izpostavlja zgodnje sporazumevanje med odraslimi in dojenčkom/malčkom in skupno branje (npr. Foy in Mann 2003; Hoff in Naigles 2002).

Hitrost govornega razvoja v zgodnjih obdobjih, stabilnost v govornem razvoju in napovedna vrednost govora na področjih spoznavnih zmožnosti, zgodnje in poznejše pismenosti in učne uspešnosti (npr. Bates in Goodman 2001; Whitehurst in Lonigan 1998) so razlogi za številna novejša prizadevanja raziskovalcev, da bi razvili kar se da objektivne, veljavne in zanesljive pristope k ocenjevanju zgodnjega govornega razvoja, ki bi omogočali vpogled v govorno kompetentnost malčkov in otrok v zgodnjem otroštvu. Podatki, zbrani s kakovostnimi presejalnimi in razvojnimi preizkusi, omogočajo sledenje malčkovemu/otrokovemu govornemu razvoju in pravočasno (zgodnje) ukrepanje.

V nadaljevanju prikazujeva dve slovenski empirični raziskavi, in sicer o dejavniki, ki se povezujejo z govornim razvojem malčkov, ter o možnostih in veljavnosti ocenjevanja govorne kompetentnosti malčkov.

Dejavnika govornega razvoja: malčkov spol in izobrazba staršev

Primerjava deklic in dečkov glede na njihovo govorno kompetentnost je že dolga desetletja predmet raziskovanja. Medtem ko izsledki starejših raziskav praviloma kažejo na višjo govorno kompetentnost deklic kot dečkov, pa izsledki novejših, zlasti metaraziskav o govoru deklic in dečkov kažejo, da je med dečki in deklicami na vseh govornih področjih več podobnosti kot razlik (npr. Craford in Unger 2001; LaFean 2001). Avtorji (npr. Russell, Mize in Bissaker 2003; Vasta, Haith in Miller 1997) ne zanikajo, da spol sam reproducira razlike med deklicami in dečki, zlasti v zgodnjih razvojnih obdobjih, vendar opozarjajo tudi na pomembno vlogo socializacije v ožjem družinskem in širšem okolju. Posebej tudi navajajo (npr. Bornsterin in Haynes 1998; Fenson idr. 1994), da so izsledki raziskav o razlikah v govorni kompetentnosti med deklicami in dečki v razvojnem obdobju malčka manj raznoliki (govorijo o prednosti deklic) kot v poznejših razvojnih obdobjih. Fenson in sodelavci (1994) so v eni od raziskav uporabili za oceno govornega razvoja eno od v svetu najbolj uveljavljenih standariziranih list govornega razvoja, imenovano *The MacArthur-Bates Communicative Development Inventory: Words and Sentences (CDI/ Words and Sentences)*. S pomočjo navedene liste starši ocenjujejo malčkov govor. Raziskovalci so ugotovili, da so bile malčice, stare od 16 do 30 mesecev, ocenjene kot govorno bolj kompetentne v primerjavi z enako starimi mački, vendar je bil učinek spola majhen. Razlike med malčicami in malčki v posameznih starostnih skupinah, to je v enomesečnih starostnih intervalih (npr. v starostni skupini od 16 do 17 mesecev; od 17 do 18 mesecev) pa niso bile pomembne. Raziskovalci (npr. Erikssen 2006; Kovačević, Kraljević in Capanec 2006; Tulviste 2006), ki so listo *CDI: Words and Sentences* uporabili v različnih kulturnih in geografskih okoljih, ugotavljajo, da so razlike med malčicami in malčki na več govornih področjih pomembne od približno drugega leta starosti. M. Kovačević idr. (2006) so na vzorcu hrvaških malčkov,

starih od 16 do 30 mesecev, ugotovile, da malčice, stare od 25 do 30 mesecev, rabijo več besed, tvorijo daljše ter slovnično bolj zapletene izjave in pogosteje pravilno uporabljajo končnice besed kot njihovi vrstniki; T. Tulviste (2006) je na vzorcu estonskih malčkov ugotovila, da malčice, stare od 22 do 30 mesecev, rabijo več besed kot enako stari mački; podobno je potrdil tudi Erikssen (2006) na švedskem vzorcu malčkov, starih od 16 do 28 mesecev, in sicer, da je pomemben učinek spola na obseg besednjaka in na povprečno dolžine izjave malčkov. Tudi raziskovalci, ki so uporabljali druge pristope za ocenjevanje govora malčkov, poročajo o primerljivih rezultatih. J. Huttenlocher, W. Haight, Bryk, Seltzer, in Lyons (1991) so v vzdolžni raziskavi ocenjevali govor malčkov na podlagi posnetkov njihovega spontanega govora v interakciji z mamo. Ugotovili so, da se besednjak pri malčicah do dvanajstega meseca razvija hitreje kot pri malčkih, pozneje, v starostnem obdobju med dvajsetim in štiriindvajsetim mesecem, pa so razlike glede na spol manjše in nepomembne. S. Roulstone in sodelavci (2002) pa navajajo, da malčice, stare približno dve leti, pomembno pogosteje tvorijo od tri- do štiribesedne izjave kot malčki.

Ob otrokovem spolu je izobrazba staršev pogost dejavnik, ki ga raziskovalci (npr. Butler, McMahon in Ungerer 2003; Hoff, 2003 a), ki proučujejo govorni razvoj otrok v različnih razvojnih obdobjih, vključujejo v raziskave. E. Hoff (2003 b) poroča o rezultatih, ki kažejo, da se mame z različno stopnjo izobrazbe različno vključujejo v interakcije z malčki. Mame z visoko izobrazbo svojim malčkom pogosteje in več govorijo, njihove izjave so daljše, prav tako pa v govornih interakcijah z malčkom rabijo večji besednjak kot mame z nizko stopnjo izobrazbe. Tako ustvarjajo ugodnejše možnosti za malčkov govorni razvoj. V eni od slovenskih raziskav so avtorice (Marjanovič Umek, Podlesek in Fekonja 2005) ugotovile, da mame z več leti dokončane izobrazbe štiriletne otroke pogosteje spodbujajo h govorjenju, jim pogosteje berejo, z njimi obiskujejo lutkovno gledališče ali kino, se z njimi vključujejo v govorno interakcijo med skupnim branjem ter skupnimi dejavnostmi kot mame z manj let dokončane šole. Stopnja mamine izobrazbe je pomembno pozitivno povezana tudi s pogostnostjo malčkove rabe različnih glagolov in številom njegovih izjav v drugem letu starosti ter s zmožnostjo spreganja in sklanjanja v tretjem letu starosti (Silvén, Ahtola in Niemi 2003). Bornstein in Haynes (1998) sta v svoji raziskavi ugotovila, da se rezultati, ki so jih malčki, stari 20 mesecev, dosegli na standardizirani lestvici govornega razvoja *Reynell Developmental Language Scale – Second Revision (RDLS; Reynell in Huntley 1985)*, pomembno pozitivno povezujejo z izobrazbo mame. H. Bee in sodelavci (1982) ocenjujejo, da so mame z višjo izobrazbo izražale zgodnejša pričakovanja o sposobnostih svojih otrok na različnih področjih kot mame z nižjo izobrazbo; nižje izobražene mame pa so se tudi počasneje prilagajale na malčkov hitri razvoj na različnih področjih v prvih letih življenja.

Slovenski raziskovalki (Marjanovič Umek in Fekonja 2006) sta v slovenski vzdolžni raziskavi, v kateri sta s standardizirano govorno lestvico ocenjevali govor otrok, starih od 3 do 6 let, ugotovili, da je učinek izobrazbe mame na govorno kompetentnost otrok pozitiven in pomemben in da se s starostjo otrok zvišuje. Fenson in sodelavci (1994) pa poročajo o pomembni, vendar nizki nega-

tivni povezanosti med SES-om otrokove družine (zajemal je izobrazbo in poklic staršev) in razumevanjem besed dojenčkov, ki so ga starši dojenčkov ocenili s pomočjo *CDI/ Words and Gestures*. Dobljeni izid pojasnjujejo z možnostjo, da so starši z nižjim SES-om precenjevali razumevanje besed svojih dojenčkov in so jih posledično ocenili z višjimi ocenami kot starši z višjim SES-om. Ko so starši s primerljivo listo ocenjevali besednjak (razumevanje besed in govorjenje besed) pri malčkih, starih od 16 do 30 mesecev, so bili izidi drugačni: povezanosti med malčkovim besednjakom in SES-om staršev so bile pozitivne, a nizke. Malčki, ki so prihajali iz družin z višjim SES-om, so bili ocenjeni višje kot njihovi vrstniki, ki so prihajali iz družin z nižjim SES-om.

Slovenska raziskava o dejavnikih malčkovega govora

V slovenski raziskavi, ki jo v nadaljevanju prikazujeva, sva posebej proučevali učinek spola in izobrazbe staršev na govorno kompetentnost malčkov, starih od 16 do 30 mesecev. To je razvojno obdobje hitrega govornega razvoja, zlasti na področjih besednjaka in začetne slovnice. V vzorec je bilo vključenih 953 slovenskih malčkov (48 % deklic in 52 % dečkov), katerih povprečna starost je bila $M = 24$; $SD = 3,28$. Malčki so bili vključeni v vrtce v različnih regijah Slovenije. Njihovi starši so se razlikovali v stopnji dosežene formalne izobrazbe. Vsi malčki so prihajali iz družin, v katerih je bil slovenski jezik materinščina. Govorno kompetentnost malčkov so s pomočjo *Liste razvoja sporazumevalnih zmožnosti za malčke, stare od 16 do 30 mesecev: besede in stavki (RSZ: besede in stavki)* (Marjanovič Umek idr. 2008 a), ki je slovenska priredba svetovno uveljavljene *Liste za ocenjevanje govora malčkov MacArthur Communicative Development Inventories: Words and Sentences (CDI/ Words and Sentences)* (Fenson idr. 2004), ocenili starši malčkov. *RSZ: besede in stavki* sestavlja šest lestvic, s katerimi starši ocenijo različna področja malčkovega govora, in sicer *Besednjak, Govori o preteklih in prihodnjih dogodkih ter o odsotnih predmetih in osebah, Oblika in pomen besed, Posploševanje slovnčnih pravil, Dolžina stavkov in Zapletenost stavkov*. Podatke o izobrazbi staršev ter podatke o malčkovi morebitni izpostavljenosti drugemu jeziku sva pridobili s pomočjo *Demografskega vprašalnika*, ki je bil priložen listi *RSZ: besede in stavki*. Starši so dobili navodilo, naj govorno kompetentnost malčkov oceni tisti od staršev, ki se več ukvarja z otrokom. Dobili sva odgovore (95 % mam in 5 % očetov). V nadaljevanju sva pri analizi podatkov upoštevali izobrazbo tistega starša, ki je ocenjeval govorno kompetentnost malčka. Malčke sva glede na njihovo starost razdelili v tri skupine, in sicer v prvi skupini so bili malčki, stari od 16 do 20 mesecev, v drugi od 21 do 25 mesecev in v tretji malčki, stari od 26 do 30 mesecev. Starše malčkov sva glede na leta dokončane formalne izobrazbe porazdelili v tri skupine: starše z nizko (imeli so od 8 do 11 let dokončane šole), starše s srednjo (od 12 do 13 let dokončane šole) in starše z visoko (nad 14 let dokončane šole) izobrazbo.

	Starost				Spol				Izobrazba staršev			
	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Besednjak	2	267,70	0,00	0,39	1	30,56	0,00	0,04	2	4,29	0,01	0,01
Pretekli in prihodnji dogodki ter odsotni predmeti in osebe	2	122,86	0,00	0,22	1	20,16	0,00	0,02	2	7,38	0,00	0,02
Oblika in pomen besed	2	128,51	0,00	0,23	1	28,03	0,00	0,03	2	1,09	0,34	0,00
Posploševanje slovnčnih pravil	2	110,63	0,00	0,21	1	19,45	0,00	0,02	2	1,33	0,27	0,00
Dolžina stavkov	2	238,28	0,00	0,36	1	26,96	0,00	0,03	2	11,98	0,00	0,03
Zapletenost stavkov	2	197,34	0,00	0,32	1	32,97	0,00	0,04	2	16,47	0,00	0,04

Preglednica 1: *U*-inek starosti in spola mal-kov ter izobrazbe staršev na govorno kompetentnost mal-kov.
Opomba: *df*... stopnje svobode; *F*... test razlik; η^2 ... velikost u-inka ; *p*... statistična pomembnost.

Rezultati kažejo (glej preglednico 1), da je učinek starosti na dosežke malčkov na vseh lestvicah, ki jih vključuje *RSZ: besede in stavki*, visok in statistično pomemben. Malčke iz tretje starostne skupine so njihovi starši ocenili kot govorno kompetentnejše od malčkov prve in druge starostne skupine; malčki druge starostne skupine pa so bili ocenjeni višje kot malčki, ki so bili vključeni v prvo starostno skupino. Razlike v govorni kompetentnosti malčkov in malčic so bil pomembne na vseh lestvicah, vendar pa je bil učinek spola nizek. S spolom sva lahko pojasnili od 2 % do 4 % variabilnosti v govorni kompetentnosti malčkov. Na lestvici *Zapletenost stavkov* pa je bil pomemben tudi učinek interakcije med spolom in starostjo malčkov ($df = 2$; $F = 5,67$; $p = 0,00$; $\eta^2 = 0,01$), vendar pa je bila velikost učinka interakcije nizka. Interakcija kaže, da je učinek spola v različnih starostnih skupinah različno velik. Interakcija med izobrazbo staršev in spolom pa na nobeni lestvici ni bila statistično pomembna. Poglavitni učinek izobrazbe malčkovih staršev je bil statistično pomemben pri štirih od šestih lestvic. Malčki, katerih starši imajo visoko izobrazbo, so dosegali višje rezultate kot malčki, katerih starši imajo nizko izobrazbo. Na lestvicah *Pretekli in prihodnji dogodki ter odsotni predmeti in osebe*, *Dolžina stavkov* in *Zapletenost stavkov* pa so bile statistično pomembne razlike tudi med dosežki malčkov staršev s srednjo in nizko izobrazbo; malčki, katerih starši imajo srednjo izobrazbo, so bili ocenjeni kot govorno kompetentnejši od malčkov, katerih starši imajo nizko izobrazbo. V nadaljevanju sva učinek spola natančneje analizirali, in sicer sva izračunali, ali so razlike med malčicami in malčki v posamezni starostni skupini statistično pomembne ter kakšna je velikost teh razlik.

	Starost	<i>T</i>	<i>D</i>	Velikost učinka
Besednjak	16–20 mesecev	3,29*	0,29	nizek
	21–25 mesecev	3,93**	0,41	nizek
	26–30 mesecev	3,50**	0,39	nizek
Pretekli in prihodnji dogodki ter odsotni predmeti in osebe	16–20 mesecev	3,22**	0,40	nizek
	21–25 mesecev	2,80**	0,29	nizek
	26–30 mesecev	1,65	0,18	ni učinka
Oblika in pomen besed	16–20 mesecev	3,38**	0,43	nizek
	21–25 mesecev	3,93**	0,41	nizek
	26–30 mesecev	1,67	0,19	ni učinka
Posploševanje slovničnih pravil	16–20 mesecev	2,27*	0,29	nizek
	21–25 mesecev	3,59**	0,37	nizek
	26–30 mesecev	1,55	0,17	ni učinka
Dolžina stavkov	16–20 mesecev	2,70**	0,35	nizek
	21–25 mesecev	3,64**	0,38	nizek
	26–30 mesecev	2,54**	0,30	nizek
Zapletenost stavkov	16–20 mesecev	2,73**	0,35	nizek
	21–25 mesecev	3,05**	0,32	nizek
	26–30 mesecev	4,77**	0,54	zmeren

Preglednica 2: Razlike med spoloma glede na starost malčkov

Opomba: **... razlika med aritmetičnima sredinama je pomembna na nivoju 1-odstotnega tveganja; *... razlika med aritmetičnima sredinama je pomembna na nivoju 5-odstotnega tveganja.; *D* ... standardizirana razlika med aritmetično sredino deklic in dečkov (velikost *D* do 0,20 – ni učinka; od 0,20 do 0,49 – nizek učinek; od 0,50 do 0,79 – zmeren učinek; 0,80 in več – visok učinek), pri čemer pozitivni *D* pomeni, da višji rezultat dosegajo deklice, negativni pa, da višji rezultat dosegajo dečki.

Dobljeni rezultati kažejo (glej preglednico 2), da je bil govor malčic v vseh treh starostnih skupinah na večini lestvic ocenjen statistično pomembno višje kot govor malčkov, vendar pa je bila velikost učinka spola večinoma nizka. Podrobnejši izračuni (*t*-testi) velikost učinka spola v skupinah malčkov različno izobraženih staršev so prav tako pokazali, da so malčice na vseh lestvicah izražale višjo govorno kompetentnost kot malčki ne glede na izobrazbo staršev. Visok in pomemben učinek starosti na dosežke malčkov na vseh lestvicah, ki jih vključuje *RSZ: besede in stavki*, kaže, da gre v starostnem obdobju od šestnajstega do tridesetega meseca za pomembne razvojne spremembe na različnih področjih malčkove govorne kompetentnosti. Medtem ko je besednjak malčkov, starih od 16 do 20 mesecev, obsegal povprečno 93 besed, je besednjak malčkov, starih od 21 do 25 mesecev, obsegal povprečno 259, besednjak malčkov, starih od 26 do 30 mesecev, pa povprečno 392 besed. Da v obdobju malčka besednjak hitro narašča in da se lahko obseg besednjaka v tem obdobju poveča za nekaj besed na dan, kažejo tudi izsledki drugih raziskav (npr. Bates idr. 1994; Bates in Goodman 2001; Siegler 1998; Tomasello 2001). Tako kot druge študije (npr. Smith in Cowie 1993;

Tomasello in Bates 2001) tudi naši izsledki potrjujejo, da se v obdobju malčka hitro razvija tudi slovnica jezika. To so pomembne razlike med različno starimi malčki v pogostnosti govora o preteklih in prihodnjih dogodkih ter odsotnih predmetih in osebah, rabi končnic in obrazil, posploševanju slovničnih pravil tvorjenja množine in spreganja, v povprečni dolžini izjave ter zapletenosti izjav. Tudi rezultati, ki kažejo na pomemben učinek spola na govorno kompetentnost malčkov, so primerljivi z ugotovitvami več drugih avtorjev (npr. Erikssen 2006; Fenson idr. 1994; Kovačević idr. 2006; Roulstone idr. 2002; Tulviste 2006). Starši so malčice na vseh lestvicah *RSZ: besede in stavki* ocenili s pomembno višjimi ocenami kot malčke, in sicer ne glede na starost malčkov in izobrazbo staršev. Nekateri avtorji (npr. Erikssen 2006; Kovačević idr. 2006; Tulviste 2006) ugotavljajo, da so razlike v govorni kompetentnosti malčkov in malčic ocenjeni s pomočjo *CDI: Words and Sentences* pomembne od približno drugega leta starosti. Naši rezultati se od navedenih nekoliko razlikujejo, saj kažejo na pomembne razlike med spoloma tudi pri mlajših malčkih, starih od 16 do 20 mesecev.

V raziskavi dobljeni rezultati so primerljivi tudi z ugotovitvami avtorjev (npr. Butler idr. 2003; Hoff 2003 b), da je izobrazba staršev pomemben dejavnik malčkovega govornega razvoja. Starši z visoko izobrazbo so ocenili, da imajo njihovi malčki večji besednjak pogosteje govorijo o preteklih in prihodnjih dogodkih ter odsotnih predmetih in osebah, tvorijo daljše in tudi bolj zapletene izjave kot malčki staršev z nizko izobrazbo. Tudi starši s srednjo izobrazbo so na nekaterih izmed lestvic govorno kompetentnost svojih malčkov ocenili z višjimi ocenami kot starši z nizko izobrazbo. Dobljeni rezultati kažejo, da se razlike v govornih dosežkih malčkov glede na izobrazbo staršev reproducirajo že v starostnem obdobju od 16 do 30 mesecev. Podobno ugotavlja tudi več drugih avtorjev (npr. Bee idr. 1982; Bornstein in Haynes 1998; Fenson idr. 1994; Silvén idr. 2003), da se mamina izobrazba pomembno pozitivno povezuje z govorno kompetentnostjo malčkov.

Ocenjevanje malčkove govorne kompetentnosti

Malčkovo/otrokovo govorno zmožnost lahko ocenjujemo z različnimi pristopi: z beleženjem prostega govora malčkov/otrok v naravni situaciji, z neposrednim ocenjevanjem malčkovega/otrokovega govora v testni situaciji – gre za rabo različnih standardiziranih govornih preizkusov, z uporabo vprašalnikov ali ček list, s pomočjo katerih posredujejo podatke o govorni kompetentnosti malčkov/otrok odrasle osebe, ki preživijo z njimi veliko časa med različnimi dejavnostmi (Pellegrini in Galda 1998). Navedeni pristopi sicer omogočajo pridobivanje veljavnih podatkov o malčkovi/otrokovi govorni kompetentnosti, vendar ima vsak izmed njih tudi svoje pomanjkljivosti ali omejitve, zato sta za pridobitev čim bolj celostne ocene o malčkovih/otrokovih govornih zmožnostih priporočljiva raba več različnih pristopov in dopolnjevanje ter povezovanje zbranih podatkov (Bornstein in Haynes 1998). Starši se dnevno vključujejo v govorne interakcije z malčki/otroki, praviloma v različnih naravnih situacijah, zato je njihova ocena govorne zmožnosti malčkov/otrok pomembna (Dale 1991; Feldman idr. 2005; Rescorla in Alley 2001). Kot

ugotavljajo raziskovalci, so starši natančnejši in tudi veljavneje ocenijo malčkovo govornje kot govorno razumevanje (Feldman idr. 2000; Thal in Jackson-Maldonado 2000; Westerlund in Sundelin 2000). Vključevanje staršev kot ocenjevalcev dojenčkove/malčkove govorne kompetentnosti je pomembno predvsem v zgodnjih razvojnih obdobjih, ko je dojenčkov/malčkov govor v veliki meri omejen na socialni in fizični kontekst družinskega okolja, malčki rabijo posamezne govorne oblike nepredvidljivo in ne stalno (Dale idr. 1989).

Strukturirani vprašalniki ali ček-liste (npr. *The MacArthur-Bates Communicative Development Inventory: Words and Gestures (CDI/ Words and Gestures)* in *The MacArthur-Bates Communicative Development Inventory: Words and Sentences (CDI / Words and Sentences)*) staršu omogočajo relativno hitro in preprosto beleženje besed oziroma izjav, ki jih malček razume ali govori (Fenson idr. 2004). Na veljavnost starševskih ocen govornih zmožnosti malčkov (če so za ocenjevanje uporabljali standardizirane ček liste) kažejo izsledki raziskav, v katerih so avtorji (Feldman idr. 2003, 2000; Marjanovič, Fekonja, Kranjc in Bajc 2008 b) ugotovili, da govorne zmožnosti malčkov z njihovo starostjo naraščajo; da gre za pomembne pozitivne povezanosti med ocenami, ki jih o malčkovi govorni kompetentnosti podajo njihovi starši in dosežki malčkov pri standardiziranih govornih preizkusih (npr. Dale idr. 1989; Feldman idr. 2005; Fenson idr. 1994; Rescorla in Alley 2001) ter ocenami govorne kompetentnosti, dobljenimi s pomočjo analize prostega govora malčkov (npr. Bates, Bretherton in Snyder 1988; Tomblin, Shonrock in Hardy 1989). Slovenske avtorice (Marjanovič Umek, Fekonja, Podlessek, Kranjc in Bajc 2008) so v postopku slovenske standarizacije *lestvic splošnega govornega razvoja (LSGR-LJ)* ugotovile, da se ocene staršev, ki so jih o govoru malčkov, starih dve leti in dve leti in pol, podali njihovi starši na *Listi razvoja sporazumevalnih zmožnosti za malčke, stare od 16 do 30 mesecev: besede in stavki* (Marjanovič Umek idr. 2008 a) pomembno pozitivno povezujejo z dosežki malčkov na *Lestvici splošnega govornega razvoja-LJ (LSGR-LJ)* (Marjanovič Umek idr. 2008 b).

Prav tako zanimivi pa so izsledki nekaterih raziskav, ki so se osredotočile na vzgojiteljico kot ocenjevalko malčkovega/otrokovega govora. Vzgojiteljica preživi z otroki v svojem oddelku veliko časa in govor malčkov/otrok lahko spodbuja in spremlja med različnimi dejavnostmi.

U. Fekonja in L. Marjanovič Umek (2008) sta v slovenski vzdolžni raziskavi o učinku vrtea na govorno kompetentnost otrok vključili kot ocenjevalke govorne kompetentnosti otrok tudi vzgojiteljice. Mame in vzgojiteljice so govorno kompetentnost otrok ocenile dvakrat, ko so bili malčki/otroci stari 3 leta, in čez eno leto, ko so bili stari 4 leta, in sicer z *Vprašalnikom o otrokovi govorni kompetentnosti za starše in vzgojiteljice* (Fekonja 2004). Vprašalnik vključuje 10 skupin postavk, ki opisujejo različne vidike otrokovega govora, in sicer rabo večbesednih, vprašalnih in nikalnih izjav, rabo ednine, dvojine in množine, spreganje glagolov in besednjak. Avtorici sta ugotovili, da sta oceni mame in vzgojiteljice veljavni meri otrokove govorne kompetentnosti, vendar nizko stabilni v času (gre za časovni interval enega leta). S pomočjo mamine in vzgojiteljicne ocene sta lahko pojasnili majhen delež v variabilnosti dosežkov malčkov/otrok na govornih preizkusih pripovedovanja

zgodbe in splošnega govornega razvoja, ki sta ju uporabili kot standardiziran postopek za ocenjevanje govorne kompetentnosti malčkov/otrok.

Izsledki raziskav kažejo, da gre za različne dejavnike, ki vplivajo na ocene, s katerimi starši ali vzgojiteljice ocenijo govor malčkov/otrok. Raziskovalci so na primer ugotovili, da starši z visoko izobrazbo govor malčkov praviloma ocenjujejo z višjimi ocenami kot starši malčkov z nizko izobrazbo (npr. Rescorla in Alley 2001; Marjanovič Umek idr. 2008 a); da starši govor deklic v povprečju ocenjujejo z višjimi ocenami kot govor dečkov (npr. Feldman idr. 2005; Marjanovič idr. 2008 b). Poleg spola malčkov/otrok in izobrazbe njihovih staršev pa nekatere avtorji (npr. DeBaryshe, Binder in Buell 2000) kot dejavnik, ki vpliva na oceno staršev ali vzgojitelje navajajo njihove implicitne teorije.

Vpliv implicitnih teorij na ocenjevanje malčkovega govora

Implicitne teorije so individualne predstave, mentalni konstrukti, ki se oblikujejo v posameznikovem miselnem sistemu in pomenijo združeno celoto posameznikovih stališč, vrednot, pogledov in idealov o nekem področju ali pojavu (Polak 1996). Prepričanja staršev (vsebujejo čustveno in spoznavno komponento) o načinu socializacije otrok, (npr. Siegel in Kim 1996) izvirajo iz širšega kulturnega konteksta in vplivajo na vedenje staršev do njihovih otrok (npr. na izbiro igrač, vključevanje v otrokovo igro, spodbujanje govorne kompetentnosti, vključevanje v gibalne dejavnosti glede na otrokov spol) (Goldstein 1995; Ruble 1988). Izsledki ene od raziskav (npr. DeBaryshe, Binder in Buell 2000) kažejo, da se mame, ki so prepričane, da igra pozitivno vpliva na otrokov spoznavni razvoj, pogosteje vključijo v igro otrok kot mame, ki izražajo prepričanje, da je igra le otrokova zabava. Raziskovalci (npr. DeBaryshe, Binder in Buell 2000; Weigel, Martin in Bennett 2006) so proučevali, kakšne so povezanosti med prepričanji staršev o pomenu zgodnjega učenja branja in pisanja ter izbiri učinkovitih pristopov k spodbujanju porajajoče se pismenosti z izobrazbo staršev. Avtorji navajajo, da so nižje izobraženi starši verjeli, da je neposredno učenje spretnosti pisanja in branja učinkovitejše kot posredno učenje, ki poteka s spodbujanjem govora, skupnega branja, ustvarjanja spodbudnega okolja, v katerem je veliko tiskanega gradiva in knjig. Prav tako so bolj konvencionalni starši – v nasprotju s starši, ki verjamejo v možnosti »pospeševanja« razvoja – prepričani, da je šola »odgovorna« za učenje branja in pisanja. Vzgojiteljicine implicitne teorije o otroštvu in o vzgoji se kažejo pri izbiri pristopov in načinov ravnanja z otrokom, izbiri ciljev in dejavnosti, ki naj bi bile bolj ali manj učinkovite pri delu z različno starimi malčki/otroki, še posebno prepoznavne pa so na ravni prikritega kurikula (npr. Anyon 2006; Bahovec in Kodelja 1996; Goodnow 1988; Hujala – Huttunen 1996; Kroflič 2001; Watson 1996). O odpornosti prikritega kurikula proti dejanskim spremembam, ki bi bile prepoznavne v ravnanjih vzgojiteljic, poročajo raziskovalke (Marjanovič Umek, Zupančič, Fekonja in Kavčič 2003), ki so dve leti po uvedbi novega nacionalnega *Kurikuluma za vrtee* (1999) primerjalno (glede na prejšnji dokument *Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok*) ugotavljale, kakšen učinek je imel

ta na rabo govora vzgojiteljic v interakcijah z otroki. Avtorice ocenjujejo, da so vzgojiteljice, ki so delale po *Kurikulumu za vrtce*, v katerem je poudarjena vloga vzgojiteljicne rabe govora pri vseh dejavnosti, raznolikost govora oziroma raba govora v različnih govornih položajih, izpostavljena in utemeljena sta količina in kakovost pogovarjanja z otroki, pripovedovanje in razlaganja, posebej tudi otrokom v prvem starostnem obdobju, verjetno deloma tudi zaradi implicitnih teorij o najprimernejših načinih, kako spodbujati govorni razvoj malčkov/otrok, uporabljale podobne govorne vzorce v komunikaciji z otroki (prevladujoča je bila regulativna funkcija govora) kot vzgojiteljice, ki so delale po starem vzgojnem programu. Majhen napredek pa so pokazale vzgojiteljice pri rabi govora v različnih funkcijah pri različnih dejavnostih, na primer govor v socialni funkciji tudi pri načrtovanih dejavnostih, ali govor v informativni funkciji v igro.

Slovenska raziskava o ujemanju ocen malčkovega govora med starši in vzgojiteljico

V nadaljevanju prikazujeva izsledke slovenske raziskave, v kateri sva proučevali ujemanje med ocenami, ki so jih o govorni kompetentnosti malčkov podali starši in vzgojiteljice ter učinke dejavnikov (malčkov spol in izobrazba staršev) na ocene staršev in vzgojiteljic o govorni kompetentnosti malčkov. V vzorec je bilo vključenih 140 slovenskih malčkov (50,7 % deklic in 49,3 % dečkov), starih od 16 do 30 mesecev ($M = 23,47$; $SD = 4,31$) in njihovih staršev. Vsi malčki so obiskovali vrtec in so prihajali iz družin, v katerih je bil slovenski jezik materinščina. Njihovi starši so se razlikovali glede na leta dokončane formalne izobrazbe ($M = 13,75$; $SD = 2,39$). Govor malčkov je ocenjevalo tudi 60 vzgojiteljic iz petih naključno izbranih vrtecev iz različnih geografskih okolij. Vzgojiteljice so se razlikovale v stopnji dokončane formalne izobrazbe (60,7 % vzgojiteljic je imelo srednjo, 10,7 % višjo in 28,6 % visoko stopnjo izobrazbe), večina (79,3 %) pa jih je imela več kot 10 let delovne dobe. 86,4 % malčkov je bilo v oddelek vzgojiteljice, ki je ocenjevala njegovo/njeno govorno kompetentnost, vključena eno leto. Starši in vzgojiteljice so govor istih malčkov ocenili z *Listo razvoja sporazumevalnih zmožnosti za malčke, stare od 16 do 30 mesecev: besede in stavki* (RSZ: besede in stavki) (Marjanovič Umek idr. 2008 a), ki sva jo podrobneje že opisali v prvi raziskavi. Starši so dobili navodilo, naj govorno kompetentnost malčka oceni tisti od staršev, ki se z malčkom več ukvarja (ocenjevalo je 98,6 % mam in 1,4 % očetov). V nadaljevanju sva upoštevali izobrazbo tistega starša, ki je ocenjeval malčkovo govorno kompetentnost. Ker so vzgojiteljice ocenile različno število malčkov (od 1 do 5), sva, da bi se izognili učinku napake iste ocenjevalke, ocene vzgojiteljic ustrezno obtežile. V ta namen sva najprej izračunali intraklasno korelacijo, ki je ob kontroli starosti malčkov pokazala, da lahko 40 % variabilnosti v obsegu besednjaka malčkov pripišemo razlikam v ocenjevanju med vzgojiteljicami. Vsi v nadaljevanju prikazani rezultati so izračunani na obteženih ocenah vzgojiteljic.

Najprej sva izračunali parcialne povezanosti med ocenami staršev in vzgojiteljic na vseh lestvicah RSZ: besede in stavki.

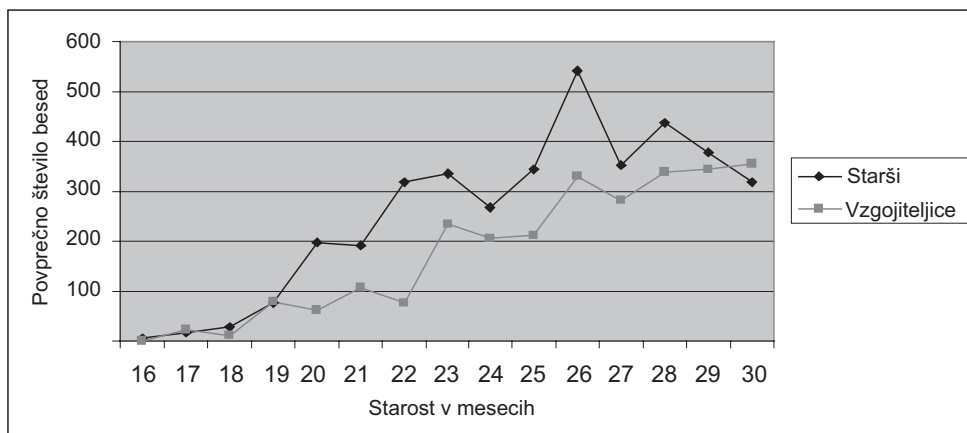
Lestvica	r
Besednjak	0,54**
Pretekli in prihodnji dogodki ter odsotni predmeti in osebe	0,36**
Oblika in pomen besed	0,39**
Posploševanje slovničnih pravil	0,43**
Dolžina stavkov	0,55**
Zapletenost stavkov	0,43**

Preglednica 3: Parcialna korelacija med ocenami staršev in vzgojiteljic na posameznih lestvicah.

Opombe: * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Izračuni parcialnih koeficientov povezanosti so, ob kontroli starosti malčkov, pokazali, da se ocene staršev in vzgojiteljic statistično pomembno povezujejo na vseh ocenjevanih področjih govora malčkov (glej preglednico 3). Koeficienti povezanosti so pozitivni, vendar nizki do zmerno visoki. V nadaljevanju sva natančneje analizirali razlike v besednjaku malčkov, kot so ga ocenili starši in vzgojiteljice, in sicer po posameznih starostnih skupinah malčkov.

Analiza besednjaka

Slika 1: Povprečno število besed na lestvici Besednjak, ki jih rabijo različno stari malčki: ocena staršev in vzgojiteljic.

Vzgojiteljice so nižje kot starši ocenile besednjak malčkov (glej sliko 1) pri vseh starostnih skupinah, razen pri tridesetmesečnih malčkih. Pri tem je treba poudariti, da so bile velikosti vzorca malčkov pri nekaterih starostih majhne. Vzgojiteljice so v malčkovem besednjaku prepoznale manj besed v vseh 22 skupinah besed, vključenih v lestvico *Besednjak*, vendar razlike med ocenami staršev in vzgojiteljic pri nobeni starostni skupini in v nobeni izmed skupin besed niso bile statistično pomembne. Da bi dobili boljši vpogled v to, katere besede so v malčkovem govoru prepoznali starši in katere vzgojiteljice, sva natančneje analizirali 5 % besed (skupno število besed je 680), vključenih v *Besednjak*, za

katere so starši in vzgojiteljice ocenili, da jih malčki najpogosteje rabijo. Starši so izmed vseh besed na lestvici *Besednjak* najpogosteje označili naslednjih 33 besed, v vrstnem redu od najbolj do najmanj pogoste (f = od 136 do 97): mama, oče, hovhov, av, babica, mu, ja, ne bom, mijav, *oh/opa*¹, avto, hvala, *dedek*, *ime malčka*, *teta*, banana, copat, kuku, slovo/adijo, *halo*, žoga, muca, čaj, popek, noga, nos, luč, sok, beebie, balon, *glava*, roka, *ura*. Vzgojiteljice pa so kot najpogostejše (f = od 121 do 85) označile naslednjih 33 besed: hovhov, mama, av, mijav, avto, mu, oče, kuku, copat, banana, muca, žoga, čaj, ja, ne bom, *jabolko*, sok, noga, nos, *voda*, *stol*, hvala, *medved*, *kocke*, roka, babica, beebie, *hlače*, luč, slovo/adijo, *brrrm*, balon, *juha*.

Ker povezanost med ocenami staršev in vzgojiteljic nujno ne kaže na velikost ujemanja med različnima ocenjevalcema, sva v nadaljevanju izračunali Cohenove kappe (κ_c). Kappa pomeni odstotek ujemanja med ocenjevalcema, ki je korigiran za slučajnostno ujemanje. Ker je nekaj skupin besed vsebovalo majhno število postavk, sva skupine besed združili v večje jezikovne skupine, in sicer v skupini glagolov in pridevnikov, posebej pa sva ob združitvi oblikovali skupino samostalnikov in skupino drugih jezikovnih struktur (npr. vprašalnice, predlogi, zaimki). Dobljeni rezultati so pokazali, da je bilo ujemanje med ocenjevalcema pri velikih jezikovnih skupinah besed zmerno (vrednosti median κ_c so med 0,48 in 0,56) in precej višje od slučajnega ujemanja. Starši in vzgojiteljice so se najbolj ujekali v prepoznavi besed, s katerimi malčki poimenujejo vozila, dele telesa, kraje in čas, ter pri rabi vprašalnic in veznikov (median κ_c 0,90–1,00). Najmanj sta se oceni ocenjevalcev ujekali v prepoznavi medmetov; besed, ki označujejo igre in dnevne dejavnosti, ter pri mačkovi rabi pomožnih glagolov in modalnih besed (median κ_c 0,43–0,48). Z drugimi besedami, delež ujemanja med ocenjevalcema je bil nekje na sredini razpona možnih vrednosti.

Analiza ocen besednjaka malčkov je pokazala, da so starši primerjalno z vzgojiteljicami pri vseh starostnih skupinah malčkov ocenili, da le-ti rabijo več besed (glej sliko 1) in da tudi v vseh skupinah besed, vključenih na lestvico *Besednjak*, rabijo več besed. Podrobnejša analiza besed, ki so jih v besednjaku malčkov prepoznali starši in vzgojiteljice je pokazala, da večino besed, ki jih malčki najbolj pogosto govorijo doma, prepoznajo tudi vzgojiteljice v vrtcu (npr. mama, oče, babica, hov-hov, avto, hvala). Besede, ki so jih kot najpogostejše v besednjaku malčkov prepoznali le starši, so besede za poimenovanje oseb (npr. dedek, *teta*, ime malčka), dejavnosti (npr. »halo«, ko telefonira) in predmetov (npr. *ura*) – gre za nekatere besede, ki so morda značilnejše za družinsko kot za vrtčevsko okolje. Besede, ki so jih v besednjaku malčkov kot najpogostejše prepoznale vzgojiteljice, pa so tiste, ki označujejo dejavnosti prehranjevanja in igre (npr. *jabolko*, *voda*, *stol*, *kocke*, *hlače*, *juha*). Z ocenami, ki so jih pridobili raziskovalci (Fenson idr. 2004) na standardizacijskem vzorcu ameriških malčkov s pomočjo *CDI / Words and Sentences* (to ocenjevalna lista, ki je bila podlaga za izdelavo naše) so primerljivejše povprečne starševske ocene malčkovega besednjaka kot ocene vzgojiteljic.

¹ V ležečem tisku so označene besede, ki se, glede na ocene staršev in vzgojiteljic, razlikujejo.

Mogoči razlogi za podobnosti in razlike med različnimi ocenjevalci

Ker ujemanje med ocenami staršev in vzgojiteljic ni bilo popolno, sva želeli ugotoviti, zakaj nastajajo razlike med ocenami obeh ocenjevalcev. V izračuni MANOVE sva vključili spol malčka in izobrazbo staršev. Rezultati kažejo, da imata izobrazba staršev (Wilks' Lambda = 0,429, $F(1, 74) = 4,53$, $p = 0,01$, $\eta^2 = 0,268$) in malčkov spol (Wilks' Lambda = 0,873, $F(1, 74) = 3,44$, $p = 0,00$, $\eta^2 = 0,218$) statistično pomemben in visok učinek na ocene, s katerimi so starši ocenili govorno kompetentnost malčkov prek vseh lestvic. Izobrazba staršev je prav tako imela statistično pomemben učinek na ocene, s katerimi so govorno kompetentnost malčkov ocenile vzgojiteljice (Wilks' Lambda = 0,702, $F(1, 74) = 2,237$, $p = 0,05$, $\eta^2 = 0,154$), učinek malčkovega spola na ocene vzgojiteljic pa ni bil statistično pomemben (Wilks' Lambda = 0,862, $F(1, 74) = 1,332$, $p = 0,254$, $\eta^2 = 0,097$). Vpliv malčkovega spola in izobrazbe staršev na oceno obeh ocenjevalcev sva pogledali še po posameznih lestvicah tudi *RSZ: besede in stavki*. Spol malčkov je imel statistično pomemben učinek na ocene, s katerimi so starši ocenili govorno kompetentnost malčkov, in sicer na lestvicah *Besednjak*, *Pretekli in prihodnji dogodki ter odsotni predmeti in osebe* ter *Posploševanje slovničnih pravil*. Starši so na vseh treh lestvicah govor malčic ocenili s pomembno višjimi ocenami kot govor malčkov. Spol malčkov pa ni imel statistično pomembnega učinka na ocene, s katerimi so govorno kompetentnost malčkov ocenile vzgojiteljice. Izobrazba staršev je imela statistično pomemben učinek na ocene staršev na lestvicah *Besednjak*, *Pretekli in prihodnji dogodki ter odsotni predmeti in osebe*, *Posploševanje slovničnih pravil* ter *Dolžina stavkov*. Starši, ki so imeli višjo izobrazbo, so z višjimi ocenami ocenili govor malčkov na vseh štirih lestvicah kot starši, ki so imeli nižjo izobrazbo. Izobrazba staršev ni imela statistično pomembnega učinka na ocene vzgojiteljic, na nobeni od posameznih lestvicah.

Pomembne pozitivne povezanosti med ocenami, s katerimi so starši in vzgojiteljice ocenili govorno kompetentnost malčkov, kažejo, da kljub različnim kontekstom, v katerih starši in vzgojiteljice poslušajo malčke in se z njimi pogovarjajo, njihov govor ocenjujejo relativno podobno (glej preglednico 3). Povezanosti med ocenami staršev in vzgojiteljic pa so, čeprav so pomembne, nizke do zmerno visoke; to kaže, da se ocene, s katerimi so starši in vzgojiteljice ocenili govor posameznega malčka, deloma razlikujejo. Starši so na vseh lestvicah ocenili malčkov govor z višjimi ocenami kot vzgojiteljice, razen na delu lestvice *Posploševanje slovničnih pravil*, saj so starši pogosteje kot vzgojiteljice ocenili, da malčki bodisi pravilno rabijo ali pa nepravilno posplošujejo slovnična pravila tvorjenja množine in spreganja. Ocene vzgojiteljic so za vse starostne skupine malčkov nižje. V naši raziskavi dobljene razlike med ocenami staršev in vzgojiteljic bi morda lahko pojasnili z dejstvom, da se starši verjetno pogovarjajo z malčki v bolj raznolikih kontekstih (na primer med rutinskih dejavnostmi, pri skupnem branju, v igri, bivanju na prostem) in imajo tako tudi več možnosti za spodbujanje ter poslušanje malčkovega govora kot vzgojiteljice. Vzgojiteljica ima lahko v oddelku 14 malčkov in le del časa dela skupaj s pomočnico vzgojiteljice, zato ima skoraj zagotovo manj možnosti vključevanja v pogovor s posameznim

malčkom in s tem tudi manj možnosti, da bi sledila vsem besedam in stavčnim strukturam, ki jih malček morda že govori. Izsledki ene od slovenskih raziskav (Marjanovič Umek, Fekonja in Bajc 2005), v kateri je bila zunanje ocenjevana kakovost spodbujanja malčkovih/otrokovih govornih zmožnosti, kažejo na nekatere pomanjkljivosti vzgojiteljičinega dela pri govornem spodbujanju, še posebno malčkov v prvem starostnem obdobju, med izvajanjem načrtovanih dejavnosti s področja jezika v *Kurikulu za vrtce* (1999). Slovenske avtorice (Fekonja idr. 2005) pa prav tako ugotavljajo, da vzgojiteljice med skupnim branjem v oddelku prevladujoče postavljajo zaprta vprašanja, na katera malčki/otroci odgovarjajo z eno besedo, v pogovor pogosto vključujejo govorno bolj kompetentne malčke/otroke in med izvajanjem drugih dejavnosti (npr. rutinskih dejavnosti, igre) na primer prevladujoče rabijo govor v regulativni funkciji, malčke redko spodbujajo k pripovedovanju med prehranjevanjem, oblačenjem; z malčki se manj pogovarjajo kot s starejšimi predšolskimi otroki med dnevnim bivanjem v vrtcu in pri različnih dejavnostih. Tudi izsledki drugih raziskav kažejo, da lahko rutinske dejavnosti dajejo veliko možnosti za spodbujanje malčkovega govora, saj malčki prve besede pogosto rabijo v strukturiranih in znanih situacijah, npr. med oblačenjem ali prehranjevanjem (npr. Browne 1996; French, Lucariello, Seidman in Nelson 1985; Nelson 1978). Tudi sicer raziskovalci (npr. Feldman idr. 2005; Pellegrini in Galda 1998) ugotavljajo, da so starši, še posebno v zgodnjih razvojnih obdobjih, veljavni ocenjevalci malčkovega govora. Ti v znanih situacijah pogosto vstopajo v govorne interakcije z malčkom in so tudi motivirani za spremljanje njihovega zgodnjega govornega razvoja. Zato lahko relativno dobro prepoznajo tudi nove in redke besede ali izjave. Po drugi strani pa so lahko ocene staršev zaradi večje subjektivnosti in socialno zaželenih odgovorov tudi previsoke. Dale in sodelavci (Dale idr. 1989) menijo, da na ocene malčkovih/otrokovih staršev lahko vpliva njihova subjektivna vpletenost oz. pristranskost ter pomanjkanje jezikoslovnega in razvojnopsihološkega znanja. Najini rezultati kažejo, da izobrazba staršev in spol malčka nimata enako visokega učinka na ocene staršev in vzgojiteljic. Starši z višjo izobrazbo so ocenili, da imajo njihovi malčki bolj obsežen besednjak; pogosteje govorijo o preteklih in prihodnjih dogodkih ter o odsotnih predmetih in osebah; pogosteje pravilno rabijo ali posplošujejo slovnična pravila tvorjenja množine in spreganja ter tvorijo daljše izjave, sestavljene iz več besed, kot malčki staršev z nižjo izobrazbo. Tudi sicer rezultati drugih raziskav (npr. Bornstein in Haynes 1998; Browne 1996; Marjanovič Umek idr. 2008 b) kažejo, da je izobrazba staršev pomemben dejavnik govorne kompetentnosti otrok v različnih razvojnih obdobjih. Učinek izobrazbe staršev na splošno oceno vzgojiteljic je bil nižji kot na oceno staršev, pri ocenah na posameznih lestvicah pa ni bil pomemben. Vzgojiteljice so s primerljivimi ocenami ocenile govor malčkov različno izobraženih staršev. Navedeno je morda posledica tega, da imajo malčki staršev z nižjo izobrazbo v vrtcu veliko ustreznih spodbud in možnosti, verjetno več kot v družinskem okoljem, za govorjenje. Izsledki ene od slovenskih raziskav (Marjanovič Umek in Fekonja 2006) kažejo, da je vrtec pomemben varovalni dejavnik govornega razvoja predvsem tistih malčkov/otok, katerih starši imajo nizko izobrazbo in prihajajo iz manj spodbudnega družinskega okolja. Rezultate, ki kažejo, da so vzgojiteljice govor

malčkov na vseh lestvicah ocenile z nižjimi ocenami kot starši, verjetno lahko povežemo z ugotovitvami, da vrtec manj kot družinsko okolje omogoča in spodbuja rabo govora malčkov, katerih starši imajo visoko izobrazbo. Podobno velja tudi za učinek malčkovega spola na ocene, s katerimi so govor malčkov ocenili starši in vzgojiteljice. Dobljeni rezultati so pokazali, da ima malčkov spol pomemben učinek na ocene, s katerimi so govor malčkov ocenili starši, in sicer na splošno oceno ter ocene na nekaterih izmed lestvic, malčkov spol pa ni pomembno učinkoval na ocene vzgojiteljic – vzgojiteljice so besednjak malčkov ocenile celo z nekoliko višjimi ocenami kot besednjak malčic. Starševske ocene kažejo, da imajo malčice obsežnejši besednjak, pogosteje govorijo o preteklih in prihodnjih dogodkih ter o odsotnih predmetih in osebah; pogosteje pravilno rabijo ali posplošujejo slovnična pravila tvorjenja množine in spreganja kot malčki. Podobno ugotavljajo Fenson in sodelavci (Fenson idr. 2004), da so starši besednjak deklic, starih od 16 do 30 mesecev, ocenili kot obsežnejši od besednjaka enako starih dečkov; nekateri drugi raziskovalci (npr. Berk 1997; Bornstein in Haynes 1998; D'Odorico, Carubbi, Salerni in Calvo 2001; Huttenlocher, Haight, Bryk, Seltzer in Lyons 1991) pa poročajo o pomembnih razlikah v govorni kompetentnosti deklic in dečkov v različnih razvojnih obdobjih. Razlika v učinek malčkovega spola na ocene staršev in vzgojiteljic je lahko deloma povezana tudi z njihovimi implicitnimi teorijami ali prepričanji o govorni kompetentnosti dečkov in deklic ter z značilnimi dejavnostmi za deklice in dečke, ki vplivajo tudi na vedenje staršev in vzgojiteljic ter njihovo ravnanje z deklicami in dečki (npr. Goodnow in Collins 1996; Harkness in Super 1996). Dobljeni rezultati nas vodijo k razmisleku o tem, da se starši malčic morda zaradi prepričanj o tem, da so malčice govorno kompetentnejše od malčkov, z njimi pogosteje pogovarjajo in imajo tako tudi možnost slišati več besed in izjav kot starši malčkov, ki morda malčke bolj spodbujajo k nekaterim drugim dejavnostim. Vzgojiteljice v vrtcu pa verjetno, med drugim tudi zato, ker imajo več znanja in ker jih navsezadnje tudi kurikulum posebej »opozarja« na upoštevanje enakih možnosti za različne otroke (tudi glede na spol), načrtneje kot starši spodbujajo deklice in dečke k nekaterim enakim dejavnostim in s tem ustvarjajo bolj primerljive možnosti, da deklice in dečki rabijo govor v različnih kontekstih. To seveda ne pomeni, da so tako oblikovani konteksti enako omogočajo optimalni razvoj govornih zmožnosti deklic in dečkov.

Ne glede na vse navedeno pa so vzgojiteljice govor malčkov ocenili zadosti podobno kot starši. To pomeni, da bi lahko poleg staršev tudi vzgojiteljice vključili v ocenjevanje govora malčkov. Podobno kot ugotavljajo nekateri drugi avtorji (npr. Bornstein in Haynes 1998; Zimmerman, Steiner in Evatt Pond 1991), da starševske ocene malčkovega govora lahko razširijo interpretacijo malčkovih dosežkov, pridobljenih v testni situaciji, meniva, da je lahko vzgojiteljčina ocena malčkove govorne kompetentnosti dodana vrednost k oceni staršev oziroma oceni govorne kompetentnosti malčkov v testni situaciji. Vzgojiteljica lahko pogosto spremlja govor malčkov v času socialnih (npr. v igrah vlog, pri družabnih igrah, med pogovarjanjem z vrstniki) in nekaterih individualnih dejavnostih ter med seboj primerja govor več malčkov enake ali podobne starosti. Verjetno pa bi veljavnost vzgojiteljčine ocene lahko še nekoliko povečali z dodatnim

usposabljanjem, ki bi vzgojiteljice »naredilo« bolj občutljive za spremljanje govorne kompetentnosti med različnimi dejavnostmi v vrtcu in jim omogočilo razumevanje malčka kot govorno kompetentnega posameznika.

Sklep

Izsledki raziskave potrjujejo, da je govorni razvoj v obdobju malčka hiter: starost malčkov je imela pomemben in visok učinek na govorno kompetentnost, kot so jo ocenili starši oziroma vzgojiteljice. Ugotovili sva, podobno kot navajajo tudi drugi avtorji (npr. Bates idr. 1994; Bates in Goodman 2001; Siegler 1998; Tomasello 2001), da besednjak malčkov zelo hitro narašča, in sicer od 93 besed, ki so jih govorili malčki, stari od 16 do 20 mesecev, do 392 besed, ki so jih govorili malčki, stari od 26 do 30 mesecev, ter da gre za pomembne razlike med različno starimi malčki tudi v usvajanju in rabi slovničnih pravil jezika (rabi obrazil za tvorjenje besed, končnic za tvorjenje različnih oblik besed, npr. v množini, pretekliku, posploševanje slovničnih pravil pri tvorjenju nožine in spreganju).

Raziskovalci (npr. Butler idr. 2003; Erikssen 2006; Fenson idr. 1994; Hoff 2003 b; Kovačević idr. 2006; Roulstone idr. 2002; Tulviste 2006) ugotavljajo, da sta malčkov spol in izobrazba mame ali staršev pomembna napovednika govorne kompetentnosti v razvojnem obdobju malčka; to sva potrdili tudi v najini raziskavi. Starši so malčice ocenili kot govorno kompetentnejše od malčkov, prav tako pa so starši z visoko izobrazbo ocenili govor malčkov z višjimi ocenami kot starši z nizko izobrazbo.

Če dobljene rezultate interpretiramo tudi v povezavi s prakso, potem moramo posebej izpostaviti strokovno utemeljenost spodbujanja zgodnjega govornega razvoja v vrtcu in diferencirano vlogo vzgojiteljic pri spodbujanju govornega razvoja malčkov, ki so govorno nizko kompetentni (pogosto zaradi nespodbudnega družinskega okolja, iz katerega prihajajo), in navsezadnje tudi spodbujanje govornega razvoja deklic in dečkov v območju bližnjega razvoja.

Rezultati druge študije potrjujejo, da starši in vzgojiteljice dovolj primerljivo ocenjujejo govorno kompetentnost malčkov, to pomeni, da lahko poleg staršev tudi vzgojiteljice vključimo v ocenjevanje govora malčkov. Čeprav starši povprečno govor malčkov ocenjujejo z višjimi ocenami kot vzgojiteljice in nekoliko različno ocenjujejo malčke glede na njihov spol ter izobrazbo staršev, sva ugotovili, da so malčke, ki so jih starši ocenili z nizkimi ocenami, s podobno nizkimi ocenile tudi vzgojiteljice. Na podlagi dobljenih rezultatov lahko, podobno kot menijo nekateri drugi avtorji (npr. Bornstein in Haynes 1998; Zimmerman idr. 1991), skleneva, da lahko ocene malčkovega govora, pridobljene v različnih socialnih kontekstih (družinskem in vrtčevskem), ponudijo širšo in natančnejšo sliko o malčkovi govorni kompetentnosti. Ugotovitve naju vodijo tudi k razmisleku o pomenu dodatnega usposabljanja, ki bi vzgojiteljice »naredilo« še občutljivejše za spremljanje govorne kompetentnosti malčkov med različnimi dejavnostmi ter jim ponudilo dodatno znanje o pomenu in načinu spodbujanja govornega razvoja otrok, predvsem malčkov, vključenih v oddelke prve starostne skupine.

Literatura

- Anyon, J. (2006). Social class, school knowledge, and the hidden curriculum: Retheorizing reproduction. V: Weis, L., McCarthy, C. in Dimitriadis, G. (ur.), *Ideology, curriculum, and the new sociology of education*. New York, London: Routledge, str. 37–46.
- Bahovec, E. in Kodelja, Z. (1996). *Vrtci za današnji čas*. Ljubljana: Center za kulturološke raziskave pri Pedagoškem inštitutu in Društvo za kulturološke raziskave.
- Bates, E., Bretherton, I. in Snyder, L. (1988). *From first words to grammar: Individual differences and dissociable mechanisms*. New York: Cambridge University Press.
- Bates, E. in Carnevale, G. F. (1993). New directions in research on language development. *Developmental Review*, 13, str. 436–470.
- Bates, E. in Goodman, J. C. (2001). On the inseparability of grammar and the lexicon: evidence from acquisition. V: Tomasello, M. in Bates, E. (ur.), *Language development. The essential readings* Oxford: Blackwell Publishers Ltd., str. 134–162.
- Bates, E., Marchman, V., Thal, D., Fenson, L., Dale, P., Reznick, J. S., Reilly, J. in Hartung, J. (1994). Developmental and stylistic variation in the composition of early vocabulary. *Journal of Child Language*, 21, str. 85–124.
- Bee, H. L., Barnard, K. E., Eyres, S. J., Gray, C. A., Hammond, M. A., Spietz, A. L., Snyder, C. in Clark, B. (1982). Prediction of IQ and language skill from perinatal status, child performance, family characteristics and mother-infant interaction. *Child Development*, 53, str. 1134–1156.
- Berk, L. E. (1997). *Child Development*. Illinois: Allyn and Bacon.
- Bornstein, M. H. in Haynes, O. M. (1998). Vocabulary competence in early childhood: measurement, latent construct, and predictive validity. *Child Development*, 69 (3), str. 654–671.
- Browne, A. (1996). *Developing Language and Literacy 3–8*. London: P. C. P.
- Butler, S., McMahon, C. in Ungerer, J. A. (2003). Maternal speech style with paralinguistic twin infants. *Infant and Child Development*, 12 (2), str. 129–143.
- Clark, H. H. in Clark, E. (1977). *Psychology and language*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Dale, P. S. (1991). The validity of a parent report measure of vocabulary and syntax at 24 months. *Journal of Speech and Hearing Research*, 34, str. 565–571.
- Dale, P. S., Bates, E., Reznick, J. S. in Morisset, C. (1989). The validity of a parent report instrument of child language at twenty months. *Journal of Child Language*, 16, str. 239–249.
- DeBaryshe, D. B., Binder, J. C. in Buell, M. J. (2000). Mothers implicit theories of early literacy instruction: Implications for children's reading and writing. *Early Child Development and Care*, 160, str. 119–131.
- D'Odorico, L., Carubbi, S., Salerni, N. in Calvo, V. (2001). Vocabulary development in Italian children: a longitudinal evaluation of quantitative and qualitative aspects. *Journal of Child Language*, 28 (2), str. 351–372.
- Erikssen, M. (2006). Sex differences in language development as a topic for cross-cultural comparisons. *Proceedings from the First European Network Meeting on the Communicative Development Inventories*, str. 103–114.

- Fekonja, U. (2004). Razvoj otrokovega govora v različnih socialnih kontekstih. Neobjavljena doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Fekonja, U., Marjanovič Umek, L. in Kranjc, S. (2005). Free play and other daily preschool activities as a context for child's language development. *Studia Psychologica*, 2, str. 103–117.
- Fekonja, U. in Marjanovič Umek, L. (2008). Mama in vzgojiteljica kot ocenjevalki otrokove govorne kompetentnosti. *Psihološka obzorja*, 17 (1), str. 5–20.
- Feldman, H. M., Dollaghan, C. A., Campbell, T. F., Kurs-Lasky, M., Janosky, J. E. in Paradise, J. L. (2000). Measurement properties of the MacArthur communicative development inventories at ages one and two years. *Child Development*, 71 (2), str. 310–322.
- Feldman, H. M., Dollaghan, C. A., Campbell, T. F., Colborn, D. K., Janosky, J., Kurs-Lasky, M. idr. (2003). Parent-reported language skills in relation to otitis media during the first 3 years of life. *Journal of Speech and Language & Hearing Research*, 46, str. 273–278.
- Feldman, H. M., Dale, P. S., Campbell, T. F., Colborn, D. K., Kurs-Lasky, M., Rockette, H. E. in Paradise, J. L. (2005). Concurrent and predictive validity of parent reports of child language at ages 2 and 3 years. *Child Development*, 76 (4), str. 856–868.
- Fenson, L., Dale, P., Reznick, J. S., Bates, E., Thal, D. in Pethick, S. (1994). Variability in early communicative development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, Serial. No. 242.
- Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Thal, D., Bates, E., Hartung, J. P., Pethick, S. in Reilly, J. S. (2004). *MacArthur Communicative Development Inventories. User's Guide and Technical Manual*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Foy, J. G. in Mann, V. (2003). Home literacy environment and phonological awareness in preschool children: differential effects for rhyme and phoneme awareness. *Applied Psycholinguistics*, 24 (1), str. 59–88.
- French, L. A., Lucariello, J., Seidman, S. in Nelson, K. (1985). The influence of discourse content and context on preschooler's use of language. V: Galda, L. in Pellegrini, A. D. (ur.), *Play, language and stories*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation, str. 21–34.
- Goldstein, J. (1995). *Aggressive toy play*. V: Pellegrini, A. D. (ur.), *The future of play theory: A multidisciplinary inquiry into the contributions of Brian Sutton-Smith* New York: State University of New York Press, str. 127–150.
- Goodnow, J. J. (1988). Parents' ideas, actions, and feelings. *Child Development*, 59, str. 286–320.
- Goodnow, J. J. in Collins, W. A. (1996). Acceptable ignorance, negotiable disagreement: Alternative views of learning. V: Olson, D. R. in Torrance, N. (ur.), *The handbook of education and human development* Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers, str. 345–368.
- Harkness, S. in Super, C. M. (ur.) (1996). *Parent's cultural belief system: Their origins, expressions, and consequences*. New York: The Guilford Press.
- Hoff, E. (2003 a). Causes and consequences of SES – related differences in parent-to-child speech. V: M. H. Bornstein in R. H. Bradely (ur.), *Socioeconomic status, parenting, and child development* NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, str. 147–160.

- Hoff, E. (2003 b). The specificity of environmental influence: socioeconomic status affects early vocabulary development via maternal speech. *Child Development*, 74 (5), str. 1368–1378.
- Hoff, E. in Naigles, L. (2002). How children use input to acquire a lexicon. *Child Development*, 73 (2), str. 418–433.
- Hujala-Huttunen, E. (1996). Day care in USA, Russia and Finland: Views from parents, teachers and directors. *European Early Childhood Education Research Journal*, 1, str. 33–48.
- Huttenlocher, J., Haight, W., Bryk, A., Seltzer, M. in Lyons, T. (1991). Early vocabulary growth: relation to language input and gender. *Developmental Psychology*, 27 (2), str. 236–248.
- Karmiloff, K. in Karmiloff-Smith, A. (2001). *Pathways to language*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kovačević, M., Kraljević, J. in Cepanec, M. (2006). Sex differences in lexical and grammatical development in Croatian. *Proceedings from the First European Network Meeting on the Communicative Development Inventories*, str. 5–15.
- Kroflič, R. (2001). Temeljne predpostavke, načela in cilji kurikula za vrtce. V: Marjanovič Umek, L. (ur.), *Otrok v vrtcu Maribor: Založba Obzorja*, str. 9–24.
- Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad republike Slovenije za šolstvo.
- Marjanovič Umek, L. in Fekonja, U. (2006). Učinek vrtca na otrokov govorni razvoj: slovenska vzdolžna študija. *Sodobna pedagogika*, 57 (5), str. 44–64.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Bajc, K. (ur.) (2005). *Pogled v vrtec*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Kranjc, S. in Bajc, K. (2008 b). The effect of children's gender and parental education on toddler language development. *European Early Childhood Education Research Journal*, 16 (3), str. 325–342.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Kranjc, S. in Bajc, K. (2008 a). Lista razvoja sporazumevalnih zmožnosti za malčke, stare od 16 do 30 mesecev: besede in stavki. Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Neobjavljeno gradivo.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Podlesek, A., Kranjc, S. in Bajc, K. (2008). *Lestvice splošnega govornega razvoja – Lj: (LSGR-LJ): priložnik*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- Marjanovič Umek, L., Podlesek, A. in Fekonja, U. (2005). Assessing the home literacy environment: relationships to child language comprehension and expression. *European Journal of Psychological Assessment*, 21 (4), str. 271–281.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič, M., Fekonja, U. in Kavčič, T. (2003). Kurikulum za vrtce: učinki na področju komunikacije in socialnoemocionalnega razvoja otrok. *Sodobna pedagogika*, 5, str. 48–73.
- Nelson, K. E. (1978). Semantic development and the development of semantic memory. V: Nelson, K. E. (ur.), *Children's language*. New York: Gardner, str. 21–32.
- Nelson, K. (1979). Features, contrast and the FCH: Some comments on Barrett's lexical development hypothesis. *Journal of Child Language*, 6, str. 139–146.
- Nobre, A. C. in Plunkett, K. (1997). The neural system of language: structure and development. *Current Opinion in Neurobiology*, 7, str. 262–268.

- Pellegrini, A. in Galda, L. (1998). The development of school-based literacy. A social ecological perspective. London: Routledge.
- Polak, A. (1996). Subjektivne teorije staršev in študentov glede na smer izobrazbe in pedagoške izkušnje. Neobjavljeno magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Rescorla, L. in Alley, A. (2001). Validation of the Language development survey (LDS): A parent report tool for identifying delay in toddlers. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 44, str. 434–445.
- Reynell, J. in Huntley, M. (1985). Reynell developmental language scales (Second revision). Windsor, England: NFER – Nelson.
- Roulstone, S., Loader, S., Northstone, K., Beverdoige, M. in the Alspect Team (2002). The speech and language of children aged 25 months: Descriptive data from the avon longitudinal study of parents and children. *Early Child Development and Care*, 172, str. 259–268.
- Ruble, V. (1988). Sex-role development. New York: McGraw-Hill.
- Siegel, I. E. in Kim, M. (1996). The answer depends on the question: A conceptual and-methodological analysis of a parent belief – behaviour interview regarding children's learning. V: Harkness, S. in Super, C. M. (ur.), *Parent's cultural belief system: Their origins, expressions, and consequences*. New York: The Guilford Press, str. 83–120.
- Silvén, M., Ahtola, A. in Niemi, P. (2003). Early words, multiword utterances and maternal reading strategies as predictors of mastering word inflections in Finnish. *Journal of Child Language*, 30 (2), str. 253–279.
- Smith, P. K. in Cowie, H. (1993). *Understanding children's development*. Oxford, Cambridge: Blackwell.
- Stevens, C. (2008). From risk to resilience in human brain development: A framework for planning early childhood interventions. World Bank, University of Oregon.
- Thal, D. in Jackson-Maldonado, D. (2000). Validity of parent-report measure of vocabulary and grammar for Spanish-speaking toddlers. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 43, str. 1087–1100.
- Tomasello, M. (2001). Perceiving intentions and learning words in the second year of life. V: Tomasello, M. in Bates, E. (ur.), *Language development. The essential readings* Oxford: Blackwell Publishers Ltd., str. 112–128.
- Tomasello, M. in Bates, E. (2001). General introduction. V: Tomasello, M. in Bates, E. (ur.), *Language development. The essential readings*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., str. 1–11.
- Tomblin, J. B., Shonrock, C. M. in Hardy, J. C. (1989). The concurrent validity of the Minnesota child development inventory as a measure of young children's language development. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 54, str. 101–105.
- Tulviste, T. (2006). Variation in vocabulary development among Estonian children as a function of child's gender, birth order, child-care, and parental education. *Proceedings from the First European network meeting on the communicative development inventories*, str. 16–21.
- Watson, R. (1996). Rethinking readiness for learning. V: Olson, D. R. in Torrance, N. (ur.), *The handbook of education and human development* Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers, str. 148–172.
- Weigel, D. J., Martin, S. S. in Bennett, K. K. (2006). Mother's literacy beliefs: Connectionas

- with the home literacy environment and pre-school children's literacy development, *Journal of Early Childhood Literacy*, 6 (2), str. 191–211.
- Westerlund, M. in Sundelin, C. (2000). Screening for developmental language disability in 3-year-old children. Experiences from a field study in a Swedish municipality. *Child: Care, Health & Development*, 26, str. 91–110.
- Whitehurst, G. J. in Lonigan, C. J. (1998). Child development and emergent literacy. *Child Development*, 69 (3), str. 848–872.
- Wray, D. in Medwell, J. (2002). *Literacy and language in the primary years*. London: RoutledgeFalmer.
- Zimmerman, I. L., Steiner, V. G. in Evatt Pond, R. (1991). PLS 3, *Preschool Language Scale. Examiner Manual*. USA: The Psychological Corporation Harcourt Brace Jovanovich, inc.

Urška FEKONJA PEKLAJ, Ph.D. and Ljubica MARJANOVIČ UMEK, Ph.D. (University of Ljubljana, Slovenia)

SOCIAL CONTEXTS AND TODDLERS' LANGUAGE COMPETENCE ASSESSMENT

Abstract: Child's language develops very rapidly in the period of toddlerhood, both in terms of qualitative and quantitative developmental changes. Toddler's gender and parental education are two of the most important factors of his/her language development. As the period of toddlerhood represents the critical period for the development of language and early as well as later literacy, the researchers frequently try to establish which instruments and social contexts could provide the most valid and reliable measures of toddlers' language competence. The paper describes two Slovenian studies, which included toddlers, aged from 16 to 30 months, attending the preschool institutions. To assess toddlers' language competence, we used the *Inventory of Communicative Competence for Children Aged 16 to 30 Months: Words and Sentences* (Marjanovič Umek, Fekonja, Kranjc & Bajc 2008 a). In the first study, which included 953 toddlers, we estimated the effect of toddlers' gender and their parents' education on toddlers' language competence; in the second study, which included 140 toddlers, we analyzed the agreement between the reports of toddlers' language competence, provided by their parents and preschool teachers. The results of the first study suggest that the toddler's gender and parental education represent important factors of toddlers' language development. Parents assessed the language competence of girls with higher rates than the language competence of boys, while the parents with higher education reported of higher language competence of their toddlers than parents with lower education. The findings of the second study show that, although the parents and preschool teachers listen to and speak with toddlers in different contexts, they assess their language competence with relatively similar rates. However, the toddler's gender and parental education did not have the same effect on the reports given by parents and preschool teachers.

Key words: toddler, language competence, toddler's gender, parental education, parents' reports, preschool teachers' reports.